

Ιστορική ανασύνθεση και ιδεολογικοί προσανατολισμοί

200 χρόνια μετά το 1821 ο ελληνισμός βρίσκεται και πάλι σε κρίσιμο σταυροδρόμι. Η ιστορική συγκυρία δεν φαίνεται να συγχωρεί ολιγωρίες. Δρ. Χρήστος Ζιώγας Διδάσκων Διεθνείς Σχέσεις στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Παν/μιου Αιγαίου και εντεταλμένος Λέκτορας στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

Ήταν λίγο-πολύ αναμενόμενο πως η λαμπρή επέτειος των 200 ετών από την Επανάσταση του 1821 θα αποτελούσε μίας πρώτης τάξεως ευκαιρία για όλους όσοι αξιώνουν έναν ευρύτερο αναστοχασμό και προβάλλουν ως επιστημονική αναγκαιότητα την αναδιατύπωση των γεγονότων που

την προκάλεσαν και την ακολούθησαν, αμφισβητώντας την κυρίαρχη ιστοριογραφία. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, ως προς την ανάγκη επαναδιατύπωσης του ιστορικού μας παρελθόντος, ομονόησαν ετερόκλητες έως και αντίθετες πολιτικές δυνάμεις, καλύπτοντας ολόκληρο το ιδεολογικό φάσμα: από φιλελεύθερες έως και αριστερές ελίτ.

Υπό αυτό το αναστοχαστικό πρίσμα, παρατηρείται η προσπάθεια επανακαθορισμού των κινήτρων, των στοχεύσεων και των επιλογών των επαναστατημένων και η επαναξιολόγηση ως προς τη συμβολή στον Αγώνα, δια μέσου ανατιμήσεων και υποτιμήσεων, προσώπων και δρώντων.

Η συγκεκριμένη αξίωση ιστορικής ανασύνθεσης προσφέρει στους πολιτικούς της φορείς μία πιο βολική ερμηνεία του παρελθόντος και δημιουργεί, εφ' όσον επικρατήσει, ευνοϊκότερες συνθήκες ιδεολογικής κυριαρχίας στο παρόν και διαιώνισης

στο μέλλον. Sec

Παρά τούτα είναι δύσκολο να αμφισβητηθούν οι συνθήκες της προεπαναστατικής περιόδου, οι οποίες αποτυπώνονταν σε δύο επίπεδα: αυτής που βίωναν οι Ρωμιοί και λοιποί υπήκοοι εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και αυτής που προέκυψε ως ευρωπαϊκή τάξη μετά τους Ναπολεόντειους Πολέμους.

Η Ελληνική Επανάσταση ήταν αντίθετη προς τα ιδιοσυστατικά χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής τάξης, παρ' όλο που αποτέλεσε προπομπό για τα κινήματα εθνικής χειραφέτησης που ακολούθησαν καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα στον ευρωπαϊκό χώρο.

Είναι γνωστό πως οι Ρωμιοί συνιστούσαν υπηκόους δεύτερης κατηγορίας, με ακόμη λιγότερα δικαιώματα εν σχέσει με τους μουσουλμάνους, στα πλαίσια της οθωμανικής κοινωνίας. Μισό αιώνα πριν την Επανάσταση του 1821, έλαβαν χώρα τα [Ορλωφικά](#), δηλαδή το αποτυχημένο κίνημα αυτοδιάθεσης των Ρωμιών το 1770, το οποίο υποκινήθηκε από τη Ρωσική Αυτοκρατορία κατά τη διάρκεια του Ρωσοτουρκικού πολέμου (1768-74).

Οι εξεγέρσεις πραγματοποιήθηκαν σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, όπως την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τη Στερεά Ελλάδα και κυρίως την Πελοπόννησο, αποτελώντας ένα συλλογικό τραυματικό βίωμα, προσδιοριστικό ως προς τις συνέπειες και για αντίστοιχες μελλοντικές δράσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, οι επαναστατημένοι είχαν σαφή εικόνα και γνώριζαν καλά τί θα ακολουθήσει, αν αποτύγχανε και πάλι η νέα συλλογική τους προσπάθεια.

Όσον αφορά το διεθνές περιβάλλον, το Σεπτέμβριο του 1814 συνέρχεται το Συνέδριο της Βιέννης για να συγκροτήσει τη νέα ευρωπαϊκή τάξη, η οποία θα αντικαθιστούσε εκείνη που επέβαλε η Γαλλική Επανάσταση.

Το σύστημα που εγκαθιδρύεται αρχικά βασίστηκε σε δύο συνασπισμούς, την «Τετραπλή Συμμαχία» και την «Ιερή Συμμαχία», τα οποία συνιστούσαν το στρατηγικό και ιδεολογικό πλέγμα των σχέσεων μεταξύ των τεσσάρων νικητών -Μεγάλη Βρετανία, Πρωσία, Αυστρία και Ρωσία- των Ναπολεόντειων Πολέμων.

Μέρος της νέας τάξης ήταν και η τακτική διεξαγωγή «Ευρωπαϊκών Συνεδρίων», τα οποία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Κίσινγκερ, επί μισό αιώνα: «έφθασαν πολύ κοντά στο να συνιστούν την κυβέρνηση της Ευρώπης». (Henry Kissinger, *Διπλωματία, Νέα Σύνορα-Λιβάνη, Αθήνα 1995*, σελ. 93).

Η Επανάσταση δεν ήταν πρωτίστως ούτε ταξική, ούτε κοινωνική, ούτε φιλελεύθερη.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η Ελληνική Επανάσταση ήταν αντίθετη προς τα ιδιοσυστατικά χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής τάξης, παρ' όλο που αποτέλεσε προπομπό για τα κινήματα εθνικής χειραφέτησης που ακολούθησαν καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα στον ευρωπαϊκό χώρο.

Η κυρίαρχη φράση των επαναστατημένων Ελλήνων/δων: **Ελευθερία ή Θάνατος** συμπυκνώνει ακριβώς τη συλλογική βούληση, την αποφασιστικότητα και την επίγνωση της ιστορικής συγκυρίας και των συνεπειών της επαναστατικής δράσης τους.

Έχοντας επομένως αντίληψη των εσωτερικών και εξωτερικών συνθηκών, δρομολογήθηκε η αξίωση πολιτικής κυριαρχίας από ένα τμήμα της οθωμανικής κοινωνίας, το οποίο είχε συνείδηση της ιστορικής του πορείας και αίσθημα του ανήκειν, σαφώς διακριτό από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο στο οποίο διαβιούσε για περίπου τέσσερις αιώνες. Η **Επανάσταση του 1821** πραγματοποιήθηκε από υπηκόους της οθωμανικής κοινωνίας, οι οποίοι όμως είχαν διακριτά γλωσσικά, πολιτιστικά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά και αποσκοπούσαν στην κατάκτηση της πολιτικής τους ανεξαρτησίας.

Η **Επανάσταση** δεν ήταν πρωτίστως ούτε ταξική, ούτε κοινωνική, ούτε φιλελεύθερη. Όλα αυτά τα στοιχεία ενδεχομένως να υπήρχαν ή να εμφανίστηκαν, προκαλώντας και εμφύλιες έριδες, αλλά ήταν δευτερεύοντα – συμπληρωματικά, πιθανόν κι ως ιδεολογικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επαναστατημένων. Εξακολουθούσαν όμως να λειτουργούν ετεροπροσδιοριστικά προς τον δεσποτισμό της και να στοχεύουν στη ρήξη με την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Εσχάτως, εντείνεται η προσπάθεια ώστε να ανατιμηθεί περαιτέρω στη συλλογική μας συνείδηση η φιλοδυτική εκδοχή της Επανάστασης. Σε αυτό το πλαίσιο προκρίνεται η νεωτερική εκδοχή του ελληνισμού: το ελληνικό κράτος δημιούργησε το ελληνικό έθνος και η ελληνική κρατική συγκρότηση, αποτέλεσε πράξη βρετανικής -κυρίως- και γαλλικής αγαθοεργίας.

Αναμφίβολα, ο αναστοχασμός ιστορικών περιόδων, ως επικρατούσα τάση, είναι αναγκαίος για την επιστήμη και την κοινωνία, ιδιαίτερα αν προκύπτουν νέα στοιχεία. Παρατηρείται όμως ότι μαζί με την αναγκαία τάση για διαρκή επιστημονική έρευνα συνυπάρχουν και πολιτικές και ιδεολογικές στοχεύσεις. Ως προς την αναγκαιότητα επαναδιατύπωσης του ιστορικού μας παρελθόντος φαίνεται ότι συστρατεύθηκαν ακόμη και ετερόκλητοι πολιτικά και ιδεολογικά πόλοι. Ο καθένας έχει προφανώς διαφορετική τελική στόχευση: την αναδιατύπωση της Ελληνικής Επανάστασης στη βάση οικείων ιδεολογικών και πολιτικών προταγμάτων και προσανατολισμών.

Ο Παναγιώτης Κονδύλης στο έργο του: *Επιστήμη, Ισχύς και Απόφαση*, αποφαίνεται ακριβώς για τον αγώνα κυριαρχίας μεταξύ ανταγωνιστικών ερμηνευτικών σχημάτων επί ιστορικο-κοινωνικών ζητημάτων, αναφέροντας: «όποιος θέλει να εγείρει αξιώσεις ισχύος μέσα σε μια καινούργια κατάσταση πρέπει να προτείνει και να επιβάλλει είτε μια καινούργια ερμηνεία των κυρίαρχων βασικών εννοιών, είτε μια καινούργια εννοιολογία, δηλαδή μια καινούργια θεωρητική τοποθέτηση». (Παναγιώτης Κονδύλης, *Επιστήμη, Ισχύς και Απόφαση*, Στιγμή, Αθήνα, 2001, σελ. 51)

Ο τρόπος που επιχειρείται να προσεγγιστεί, από την αναθεωρητική ιστοριογραφία, η Επανάσταση του 1821 συνιστά πιθανότατα αποτύπωση της εν λόγω αξίωσης. Εσχάτως, εντείνεται η προσπάθεια ώστε να ανατιμηθεί περαιτέρω στη συλλογική μας συνείδηση η φιλοδυτική εκδοχή της Επανάστασης.

Παράλληλα προκρίνεται ο ιστορικός αναθεωρητισμός, ως μέσο το οποίο θα θεραπεύσει την κοινωνία από το «κυρίαρχο εθνικιστικό πνεύμα», κατάσταση που θα συμβάλλει και στην ελληνοτουρκική προσέγγιση... Σε αυτό το πλαίσιο προκρίνεται η νεωτερική εκδοχή του ελληνισμού: το ελληνικό κράτος δημιούργησε το ελληνικό έθνος και η ελληνική κρατική συγκρότηση, αποτέλεσε πράξη βρετανικής -κυρίως- και γαλλικής αγαθοεργίας.

Οι εν λόγω δράσεις συνάδουν με τις επιδιώξεις του πολιτικού και πνευματικού «εκσυγχρονισμού», την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας προς την μετακρατική ειμαρμένη, (σ)την οποία προ(σ)βλέπουν μέρος των πολιτικών και πνευματικών (μας) ελίτ.

Παράλληλα, προκρίνεται ο ιστορικός αναθεωρητισμός, ως μέσο το οποίο θα θεραπεύσει την κοινωνία από το «κυρίαρχο εθνικιστικό πνεύμα», κατάσταση που θα συμβάλλει και στην ελληνοτουρκική προσέγγιση. Η κριτική ιστοριογραφία προβάλλει συστηματικά την αναγκαιότητα συγγραφής της ιστορίας, με τρόπο που θα προωθήσει στην άμβλυση των εχθρικών στερεοτύπων και την υπέρβαση του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού.

Δυστυχώς για τους υποστηρικτές της συγκεκριμένης διαδικασίας, η πραγματικότητα των διμερών σχέσεων στην παρούσα συγκυρία ανατροφοδοτεί προς την διαμετρικά αντίθετη κατεύθυνση.

Διακόσια χρόνια μετά την Ελληνική Επανάσταση εξακολουθεί να αποτελεί κοινό τόπο και βούληση για την πλειονότητα του ελληνισμού, η διαιώνιση της συλλογικής μας υπόστασης.

Συγκαρινά, ως ελληνισμός και ως ελληνικό κράτος βρισκόμαστε σε μία δύσκολη καμπή της μακραίωνης πορείας μας. Είτε με τα ευρύτερα προσδιοριστικά κριτήρια, ως συλλογικό υποκείμενο το οποίο πορεύεται για περισσότερο από τρεις χιλιετίες, είτε με τα στενότερα του νεωτερικού προσδιορισμού, αποτυπώνεται μία αμφίσημη πορεία που απολήγει στα έντονα παρακμιακά φαινόμενα, όπως αυτά αποτυπώνονται με την συμπλήρωση των δύο αιώνων ανεξάρτητου πολιτικού βίου.

Εν γένει, ο ελληνισμός ενδιέφερε και ενδιαφέρει διότι συγκρότησε άξονες αναφοράς, που σε ορισμένες περιπτώσεις αποτέλεσαν κορυφαίες εκφάνσεις του ανθρώπινου πολιτισμού, ακόμη και σε περιόδους που δεν υπήρξε πολιτικά κυρίαρχος.

Η Ελληνική Επανάσταση, τα 200 έτη της οποίας εορτάσαμε πέρυσι, αποτύπωσε τη συλλογική μας βούληση να καταστήσουμε πολιτικά κυρίαρχοί, ιδρύοντας κράτος στη βάση κάποιων πολύ συγκεκριμένων χαρακτηριστικών μας και εξακολουθούμε, εντός και εκτός Ελλάδας, να αυτοπροσδιοριζόμαστε ως συνέχεια του ελληνισμού.

Διακόσια χρόνια μετά την Ελληνική Επανάσταση εξακολουθεί να αποτελεί κοινό τόπο και βούληση για την πλειονότητα του ελληνισμού, η διαιώνιση της συλλογικής μας υπόστασης.

Στο βαθμό που επιθυμούμε η ελληνικότητα να συνιστά τρόπο πραγμάτωσης του βίου διακριτό, οφείλουμε να επανακαθορίσουμε τους άξονες αναφοράς μας, προσαρμοσμένους στα δεδομένα της σύγχρονης εποχής, ως συνδιαμορφωτές του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι και ως ενεργοί μέτοχοι στο ολοένα και πιο απαιτητικό διεθνές γίγνεσθαι.

...αν ακολουθήσουμε μία παρασιτική λογική παθητικής πνευματικής και υλικής συμπόρευσης, ενδεχομένως να βρεθούμε στην πρώτη γραμμή της αναλωσιμότητας στο επερχόμενο αλισβερίσι Δύσης και αναδυμένων δυνάμεων, όντας στο γεωγραφικό μεταίχμιο.

Στο βαθμό που η Δύση βρίσκεται σε κατάσταση [ενδογενούς κρίσης](#), η οποία αποτυπώνεται με εσωστρέφεια και παρακμιακά φαινόμενα, ως ελληνισμός μπορούμε να συνεισφέρουμε στη διαδικασία επαναπροσδιορισμού των αξόνων αναφοράς του δυτικού κόσμου. Αυτό θα μας διασφαλίσει θέση και ρόλο στο μετεξελισσόμενο και μεταδυτικοκεντρικό διεθνές σύστημα.

Αντιθέτως, αν ακολουθήσουμε μία παρασιτική λογική παθητικής πνευματικής και υλικής συμπόρευσης, ενδεχομένως να βρεθούμε στην πρώτη γραμμή της αναλωσιμότητας στο επερχόμενο αλισβερίσι Δύσης και αναδυμένων δυνάμεων, όντας στο γεωγραφικό μεταίχμιο.

Η ιστορική συγκυρία δεν φαίνεται να συγχωρεί ολιγωρίες, διότι τότε οι καταστροφές θα είναι περισσότερες από τους θριάμβους και πιθανόν μη αναστρέψιμες.

Το μεγαλύτερο μέρος του παρόντος κειμένου αποτελείται από [την εισήγηση](#), για τον εορτασμό των διακοσίων ετών της Επανάστασης του 1821, εκδήλωσης που διοργάνωσε το [ΔΙΕΤΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ & ΜΕΛΕΤΩΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΤΤΟΔΙΣΤΡΙΑΣ](#) και έλαβε χώρα [στο Φιλολογικό Σύλλογο «Παρνασσός»](#).